

Соња Ковљанић

МРТАВ ЖИВОТ

Бојана Стојановић Пантовић, *Лекције о смрти*
Народна библиотека „Стефан Првовенчани”, Краљево, 2013.

Општа идеја нове песничке књиге Бојане Стојановић Пантовић, *Лекције о смрти*, могла би се описати парадоксом *мртјав животи*, а општа атмосфера као магновење, у којем се животне координате, опет парадоксално, јасније оцртавају. Песникиња, односно лирска јунакиња, из ових корица поручује да се певати о смрти може само када нам се погледи с њом укрсте, кад нам је она, неочекивано, за петама, и када нас само једна животна нит од ње раздваја. Јер баш као што каже изабран мото књиге: „Да би светлост јасније сијала, тама мора бити присутна” (Френсис Бејкон), тако се и огољена вредност живота обзнањује тек у најави његовог краја. Таква се огледања живота у смрти морају у неком виду непосредно искусити да би *песме* постале *лекције*.

С друге стране, у малом лексичком онеобичавању лекција наспрам песама чини се да је садржан поетички и семантички кључ ове књиге. Она призива жанр посланица и с њима дидактично-поучни тон, али у овој речи постоји један благи иронијски отклон онога ко о свом животу, односно о смрти пева, ко другима и себи открива „истине” о животу. А такве истине, најчешће сасвим недокучиве, најјасније се спознају у стању *између* – живота и смрти, дана и ноћи, јаве и сна. Тај *интермецо* доминантна је лирска атмосфера ове песничке књиге. На другом његовом полу, као противтежа флуидном, неухватљивом времену, налази се реално, конкретно време годишњих доба. Процес самоспознаје лирске јунакиње симултан је с њиховим променама и траговима која за собом остављају. Два су доминантна: зима пре-

овлађује у првом циклусу, лето у последњем. Тако се и композиционо и симболички круг *живојних лекција* затвара.

Тематска и композициона заокруженост књиге као целине подједнако важи за њене микроцелине, циклусе: *Крхка равнотежа*, *Раздвојено шело*, *Пресвлачење речи*, *Шта песници знају*. Сваки од тих, формално различитих, кругова – од песама које теже наративности до сасвим кратких стихова – тематски се уливају један у други, а тачке ширења и прожимања поред смрти јесу и песничко ја и песма.

Крхка равнотежа, метафора је за сам живот, али и за једно одређено доба дана – јутро; тачније, време пре буђења, међувреме између јаве и сна („Катакомбе, предјутарње”). Живот се посматра кроз граматику; синтакса је метонимија живота: „Саставне реченице успостављају редослед ужаса; супротне подсећају на разлику, али увек постоје и раставне; оне, које ме остављају усамљену у гомили; оне, које закључују уместо мене.” („Синтакса живота”). Зима, „поларни пејзаж, пустош наше душе”, своју студен и хладноћу утискује у егзистенцијално стање, које је, као и извесно херметични стихови овог циклуса, у себе затворено. Духовна пустош постаје и време заборављава, мртво време („Чињенице заборављава”). У том непокретном времену, постхумно се отварају и странице фејсбука, тог симулакрума који нам с безбедне, виртуелне, дистанце поручује да жељеног уоквиреног принца, као и давнашњег или тобожњег пријатељства нема, и да га можда није ни било („Facebook, постхумно”). Тако нам песникиња већ уводним циклусом поручује да се одустало од било какве илузије и да је реална једино самоћа, „И стигнеш до бунара жедног и празног, где пропада јака наших гласова, савим сигурно”. Ако се пак назире трачак наде у неку блискост, онда је то сродност духовна, па и поетичка, с Војиславим Илићем и његовим зимским пејзажима. На другом крају од поларног, налази се кужно лето, а поетичке нити се успостављају са Иваном В. Лалићем и Јованом Христићем.

У стању физичке обамрлости и јутру као добу дана када је равнотежа најкрхкија, кроз дремеж или „дугу секвенцу *између*, што режира је јутарњи сан”, несвесно се јасније пресликава у свесно, мит и реалност се спајају, универзалне поруке постају мера личног. У стању такве обамрлости, лирска јунакиња сву Орфејеву устрепталост види у вибрантности танке жице неона, те се, као у било којој граничној ситуацији, и наличје живота јасније огледа у лику познатог мита. „Окрећемо се сви око себе, стрепећи ко ће први угледати оног другог, и дрхтимо у редовима, у поворкама праха, остављени тако, полумртви, да вибрирамо на танкој жици неона”.

Напрслина емотивног и егзистенцијалног стања пронашла је своју метафору и у црвоточном зубу који се окреће уназад-унапред и око

себе, у ставу обешене лутке” („Играчи су ту”). Невидљиви баланс о концу живота, што упорно пукушава да се одржи, у циклусу *Раздвојено шело* са личног сада се још више отискује на општи план. Стихови овог циклуса поручују колико нас тек ожиљци свакодневице дубље везују за прошлост и неке њене личности, док је садашњост препознаје у предметима и појавама које добијају димензије ништавила, а радње и стања апокалиптичне призоре: црни прозори, топот копита, па чак и вода, имају претећи облик и значење, тамна предсказања која најављују егзистенцијални понор, додир с дном. Ипак, неочекивано, динамика ритма буди и динамику живота, његово јављање кроз „следећу битку” (*Јованка Орлеанка*), кроз мртву песму која васкрсава као феникс из пепела, кроз живо око Нефертити („Нефертити”), кроз веру у поновно рођење, у нади да и за воденом стихијом остаје нешто од препотопског света („Инвазија воде”).

Вера у живот, као да нам то све време поручује лирско ја, најјача је у моментима кад нам он измиче, када га најогољеније сагледавамо. Измицање животног тла предочено је болничким искуствима, па се ова књига, посебно њена два завршна циклуса може сматрати и *исповешћу с болничког кревета* (што нас опет наводи на још једног аутора из наше песничке традиције који је, мада поетички сасвим другачије, опевао болнички живот, присуство краја, али и веру у трајање – на Стевана Раичковића и његове *Зайисе о Црном Владимиру*). Неизвесност с којом лирска јунакиња дочекује сутрашњи дан условљава да се и појаве и људи виде рентгентски прецизно, толико прецизно да свако лице, сваки предмет и свака појава добијају и своје наличје, што, као најјачи контраст, представа смену белог црним. Тако је, рецимо, и са варијантама белог под јаким болничким светлом: „бело као свеже окречена ограда, бело као крин, бели вео што лелуја из невестиног дома, беле скраме на крајницима, беле тачке на замућеном снимку ултразвука, бело док шапућеш речи сладострашћа и покоре, бело окренуто ка мени, ка унутра, ка црном. („П. М. 18. октобар, 2011.”). Интересантнији од пуких контраста боја јесу распони црног и црнила или белог и белина и њихови преображаји, било да је реч о типичним симболима и представама – „белина више није невиност већ бућ”, веристички интонираним стиховима: „Ништа беспомоћније него стални позиви чистоте и недодира, док спавам између жица и каблова”, или поетизама: ноћ је „поражена белина која је заменила профил окренут к мени”. Парадокслано (опет!) у стајању на рубу живота којем прети освајачки поход мрака и који је у непрестаној *магли, измаглици, замађљеном видуку*, јунакиња је у стању полуамнезије свеснија но икада.

Борба да се баланс пронађе или успостави, осећа се и на ужем поетичком плану. Стање крхке равнотеже и раздвојеног тела ове књиге између светлости и таме, смрти и живота, постоји и између два

лирска ја, тачније *удвајања лирског ја*, као и песничког позива. Двогубост речи најучљивија је у последња два циклуса *Пресвлачење речи* и *Шта песници знају*. Тако магија инспирације може бити чудесна, неухватљива и неодгонетљива игра завођења, али и варљива игра, која често уме бити јалова. Песнички посао је субверзиван – стихови могу бити „златна мена речи”, али и „бескрвне кошуљице рабљених облика” („Шта песници знају”). Речи су и еротичне („Пресвлачење речи”), али оне и предочавају егзистенцијалну језу пред вратима смрти, нестанка, непостојања, када је сва драма лирског ја сабијена, на пример, у један јулски дан.

Јул је раскрсница овог и оног света, он је тачка спајања и прожимања два категоријална принципа, ероса и танатоса: „Јул је, кажем себи, месец у ком сам извесно могла умрети, а можда сам се поново родила, пролетела у неку другу димензију.” Кобни јул постаје и јул новог рођења и молитве: „А лето, сабијено у бочице жудње, нехајно за молитве и плач, обитава још у рањавим коленима, на којима клечиш и прелазиш пут. („Крај лета”). И као што ће се након јулских жега све поново преобразити („Све то”), можда ће се у меланхолији свакодневице („Ритуал”), пронаћи жељени тренутак среће и трајања.

Иако се насловом и појединим песмама, а свакако и преовлађујућим тоном инсистира на тамном и мрачном, туробном и тмурном, прозраци светлости ипак дају и трачак наде у освит једног бољег и хуманијег јула, којег ће можда проживети она, *недозвана*, лирска јунакиња.

Књига Бојане Стојановић Пантовић *Лекције о смрти* исписује крут, како у сопственом ткиву, тако и са њеним досадашњим певањем. Назначене теме ове збирке развијају већ препознатљиву линију певања ове ауторке. Таматска повезаност се може пратити и лексичким понављањима из збирке у збирку: *исијавање*, *лекција о носталгији*, *равношежа*, као и оним универзалним спајањем ероса и танатоса.

Осим композиционих, тематских, мотивских, аутопоетичких заокружености и веза, *Лекције о смрти* имају миран, исповедни ток и интимистичку црту певања, поетички зауздану да не пређе ка патетичности и огољености, што чини се овим лекцијама верује, и због чега се оне са пажњом „слушају”.